

på Luthers tid och i dag. För att belysa frågan redovisar han den teologiska debatten i Sverige under trettioalets strid mellan Bekännelsekyrkan och *Deutsche Christen* i Tyskland. Särskilt tar han fram Arvid Runestams (1887–1962) resonemang om kyrkans plikt att uttala sig i etiska frågor även som kritik av statens agerande. Martinsons slutsats: Borg vill inte ha en humanare flyktingpolitik.

Ann Heberleins islamofobi tycks vara äkta. Hon är faktiskt rädd för ”islam”. En gammal islamologiprofessor blir undrande och bedrövad. Vad är det för religion de islamofoba aktörerna har? Det är i vart fall inte samma som min.

Debatten, dess innehåll och uttrycksätt, premisser och idéhistoriska kontext analyseras i boken. Den kunde gärna studeras även ur sociologiskt och psykologiskt perspektiv.

Jan Hjärpe
Professor emeritus, Lund

Chad Meister & Paul K. Moser (red.). *The Cambridge Companion to the Problem of Evil*. New York: Cambridge University Press. 2017. 273 s.

Själva ämnet för den här volymen kan verka avskräckande stort på mer än ett sätt. Redaktörerna avgränsar dock området något genom att inledningsvis deklarerar sitt fokus på ondskans problem för teismen även om dess problem för ateismen också nämns. Boken är indelad i två delar och består av tretton artiklar som alla på något sätt speglar det övergripande ämnet. Första delen är tänkt att belysa begreppsmässiga frågeställningar och kontroverser, medan andra delen tar upp mer interdisciplinära frågor såsom problemets relation till kosmisk evolution och var och en av de tre abrahamitiska religionerna.

Av de sju artiklarna i första delen väger det numerärt jämt mellan teistiska och ateistiska utgångspunkter. Artikelförfattaren Graham Oppy intar nämligen en agnostisk hållning, då han behandlar de logiska argumenten

(mot teism) från det onda samt försvar mot dessa utifrån den fria viljan. Själva underkänner han här hållbarheten i argumenten på båda sidor av dispyten. Men även om det rent numerärt råder jämvikt mellan bidragen från teister och ateister upplever jag (som övertygad teist) att argumentationen från ateisterna är mycket vassare än den från teisterna, huvudsakligen med anledning av att den ateistiska argumentationen är mer logiskt orienterad jämfört med den teistiska, vilken mer berör värderingsfrågor som skönhet och meningen med livet.

Vidare gör skillnaderna i argumentens natur att merparten av dessa får stå helt oemotsagda. Undantaget är Charles Taliaferros artikel ”Beauty and the Problem of Evil” vars hållning måste ses som en form av den så kallade skeptiska teismen, då den är skeptisk till människans förmåga att bedöma om ondskan vi ser uppvägs av något större gott. Det är nämligen just den hållningen som kritiseras av Timothy Perrine och Stephen J. Wykstra som menar att vi ändå måste utgå från den empiri vi har att tillgå. Även detta bidrar till att den ateistiska argumentationen upplevs som den starkare. Flera av artiklarna tar upp teisten Alvin Plantingas tankegångar, men alltid ur ett kritiskt perspektiv. Ett sätt att få till jämvikt hade därför varit att även låta dessa tankar presenteras från ett inifrån-perspektiv.

En stor svaghet hos flera artiklar i första delen är att läsaren varken i rubrik eller i inledning upplyses om vilken övertygelse artikeln propagerar för. Vad säger till exempel rubriken ”God, Evil, and the Nature of Light” om att denna text starkt argumenterar mot teismen? Detta gör argumentationen i sin helhet svåröverskådlig, vilket sannolikt i min läsning förstärker känslan av den kvalitativa övervikten av de ateistiska perspektiven i bokens första del.

Det föreligger emellertid en kvantitativ övervikt av artiklar som tar ställning för teismen i bokens andra del. Av de sex artiklarna vigs tre explicit till att ta upp de abrahamitiska religionernas förhållningssätt till det

onda. Därutöver är Christopher Southgates bidrag "Cosmic Evolution and Evil" skrivet helt utifrån ett kristet perspektiv. Han vidareutvecklar nämligen argumentationen kring kosmisk evolution och ondska som vanligen bygger på att de processer som skapar det fysiskt onda kan vara nödvändiga för utvecklingen av människan som moraliskt ansvarstagande. Southgate lägger till att även om så ej skulle vara fallet så kan de ha varit nödvändiga för inkarnationen och återlösningen. För mig tycks det emellertid krystat att något av detta skulle vara nödvändigt för en allmäktig Gud. Southgates tanke återfinns också i Paul S. Fiddes "Christianity, Atonement and Evil" där den relateras till olika försöningsläror. Han menar att Kristi offer behövdes objektivt sett, men att det måste bejakas av den subjektiva människan. Detta innebär att för att den lidande människan ska kunna finna mening i lidandet har Kristus försonat världen genom just sådant lidande, som den lidande kan identifiera sig med.

Den enda verkligt uttalat ateistiska infallsvinkeln i andra delen finner vi hos Michael Ruse som argumenterar för metodologisk och metafysisk naturalism. Han gör det däremot på ett sätt som snarare liknar stilen i den första delen än den i den andra. Då passar Margo Kitts bidrag "Ancient Near Eastern Perspectives on Evil and Terror" bättre in i andra delens stil. Även om det inte direkt är uttalat ateistiskt är det inte heller teistiskt. Hennes ärende är i stället att från ett religionshistoriskt perspektiv beskriva hur man i antika Främre Orienten avhumaniserade det som man uppfattade som hotfullt genom att hänföra det till monster, demoner eller ondsinta gudar.

När det kommer till behandlingen av judendomens och islams förhållande till problemet med det onda, blir framställningarna alltför selektiva. Trots att Lenn E. Goodmans huvudpoäng är att judendomen ser det huvudsakliga problemet med ondskan som de oskyldigas lidande, förbigås helt hanteringen av lidandet under nazismen och andra världskriget. I stället uppmärksammas näst

intill uteslutande Skriften och den medeltida judiska tänkaren Maimonides (1138–1204). Hanteringen av det i tid mycket mer närliggande traumat hade varit verkligt relevant att ta upp.

I Timothy Winters bidrag om islams syn på ondskans problem begränsar han sig i princip helt till sitt eget sunnitiska perspektiv där lidande ses som straff för eller förebyggande skydd mot personlig synd. Trots att shiitisk islam har en långt mer utvecklad teologi kring lidande, inte minst i form av martyrskap, förbigås dessa perspektiv helt.

Sammanfattningsvis får ändå sägas att redaktörerna har gjort en god ansats i försöket att inom ett begränsat utrymme täcka in detta omfångsrika ämnesområde. Emellertid hade framställningen, som ovan nämnts, vunnit på att i artikelrubrikerna eller inledningarna i den första delen tydligare signalera respektive författares hållning.

*Ola Samnegård
Masterstudent, Lund*